

Кулаков В.І.,

здобувач,

Хмельницький національний університет

ТРАКТУВАННЯ ЧИННИКІВ РОБОТИ ПІДПРИЄМСТВ ЛЕГКОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ НА ЦІЛЮВИХ РИНКАХ

Анотація. У статті запропоновано авторську інтерпретацію трактування впливу цільових ринків та ринкової кон'юнктури на результати роботи підприємств легкої промисловості. Запропоновано застосовувати стохастичний аналіз та методи економіко-математичного моделювання як інструменти оцінки тісноти зв'язку між чинниками ринкової кон'юнктури та господарськими результатами роботи підприємств. Визначено місце ціноутворення, валютного курсу, вартості сировини, матеріалів, фурнітури, палива, доходів населення та обсягів державних закупівель як чинників ринкової кон'юнктури.

Ключові слова: цільові ринки, ефективність ринкових стратегій, чинники ефективності, ефективність підприємств.

Постановка проблеми. Ефективна робота на цільових ринках для суб'єктів господарювання традиційно ототожнюється з раціональною маркетинговою політикою. Зміни в ринкових стратегіях, зокрема наслідування ринковій кон'юнктурі, слід уважати швидше винятком, ніж закономірним процесом. Водночас слід звернути увагу на оцінку зв'язку між ринковою кон'юнктурою та результатами роботи підприємств, де на рівні гіпотези передбачити, що висока тіснота зв'язку відповідає здатності використати додаткові ефекти від розвитку ринку, а відсутність зв'язку між статистичними показниками та фінансовими результатами – неспроможності отримати додаткові прибутки з ринку. У межах гіпотези необхідно також пам'ятати, що у разі погіршення ринкової кон'юнктури висока тіснота зв'язку свідчить про неспроможність протистояти негативним ринковим тенденціям.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Інструментам та напрямам досліджень впливу ринкової кон'юнктури на результати господарської діяльності підприємств присвячено численні роботи сучасних та попередніх поколінь науковців, серед яких доцільно виділити бачення дослідників маркетингових концепцій піднятої наукової проблеми, зокрема зарубіжних: А. Чендлера, П. Друкера, Дж. Р. Бермана, Д. Сондерса, В. Вонга та ін., що описують раціональну ринкову поведінку підприємств. Також слід підкреслити необхідність застосування вітчизняних розробок П. Перерви, В. Герасимчука, Є. Крикавського та ін., що детально розглядають ситуацію, притаманну для національних ринків, зокрема стосовно особливостей реалізації маркетингових стратегій та політики на ринках України.

Водночас слід констатувати необхідність чіткого відстеження залежності між змінами ринкової кон'юнктури та механізмами функціонування цільових ринків і господарськими результатами функціонування підприємств чи реалізації тих чи інших ринкових стратегій і політик.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незадаючи на достатнє опрацювання проблеми трактування впливу ринкової кон'юнктури та механізмів функці-

онування цільових ринків підприємств легкої промисловості на їх господарські результати, інструментальна база та інтерпретація результатів аналізу залишаються досить бідними і не завжди достатніми для прийняття управлінських рішень в умовах невизначеності.

Мета статті полягає у визначенні раціональний підходу до трактування чинників роботи підприємств легкої промисловості на цільових ринках.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для оцінки тісноти зв'язку доцільно використати достатньо апробовані методи стохастичного аналізу, зокрема кореляційного чи регресійного аналізу. Відповідно до правил кореляційного та регресійного аналізу, отримуваний для інтерпретації результат визначається якістю відібраних статистичних показників, що, з одного боку, характеризують ринкову кон'юнктуру, а з іншого – показник господарської діяльності, найбільш залежний від кон'юнктури. Спираючись на висновки науковців, отримані в ході попередніх досліджень [9; 10; 14], а також на публічно висловлені думки і бачення експертів [11–13], до числа найбільш згадуваних показників кон'юнктурних змін для підприємств легкої промисловості слід віднести: ціни й їхню динаміку як показник волатильності збутових ринків; валютний курс як бар'єр проникнення на ринок іноземних виробників; вартість сировини, матеріалів, фурнітури як чинника формування собівартості; вартість палива як чинника формування транспортних витрат; доходів населення як чинника генерування попиту на товари; обсяг державних закупівель як чинника генерування попиту на товари та стимулювання ринку.

Попри спрощене трактування чинників функціонування ринкової кон'юнктури в межах математичного моделювання, зокрема розкладання кон'юнктури на окремі ключові складники, проведення оцінки вимагає встановлення критеріальних меж трактування в позитивному чи негативному руслі для підприємств легкої промисловості.

1. Ціни на вироби легкої промисловості. Як правило, зміна ціноутворення для вітчизняних підприємств носить вимушений характер. Українські підприємства в межах планування використовують витратну формулу, до якої додають заплановану норму прибутку. Має місце поступова зміна підходів на основі використання ринкових цін як орієнтиру для вироблення асортиментної політики. Ціни державних закупівель устанавлюються на основі тендерних процедур з елементами аукціону. Зміни в розумінні ціноутворення набули незворотного характеру, тобто тренди ринкової кон'юнктури на сучасному етапі враховуються в роботі підприємств.

За сталого розвитку ціна виступає винятково показником мікроекономічної організації ринків. На етапі економічного піднесення природним є підвищення ціни як результат зростання попиту. На етапі рецесії попит знижується, й єдиним способом зберегти доходи підприємств виступає зниження цін та формування відповідної асортиментної політики. На цінову

політику впливають також конкуренція на ринку, стадія економічного циклу підприємства, стадія виведення товару на ринок тощо.

В умовах гіперінфляції зростання цін, як свідчить практика, обертається зниженням попиту на товари, що слід розглядати в негативному руслі. Парадоксальність полягає в тому, що за зростання цін у результаті прискорення інфляції показники роботи на ринку, зокрема обсяг реалізації та грошовий потік, принаймні на першому етапі, зростають, після чого, навіть за збереження цих показників на попередньому рівні, фізична кількість реалізованих товарів знижується, що з урахуванням явного і потенційного зростання вартості сировини і матеріалів слід розглядати винятково в негативному руслі.

2. Валютний курс виступає свого роду бар'єром проникнення товарів іноземних конкурентів на внутрішній ринок. Природа цього показника як аналітичного інструмента цікава тим, що демонструє закритість внутрішнього ринку від зарубіжних виробників. Зарегульованість фінансового сектору, що часто ґрунтується на популістських завданнях, реалізованих у межах політичних цілей, занижує реальний валютний курс. Як результат, ціни внутрішнього ринку за паритетом купівельної спроможності надають переваги імпортерам порівняно з національними виробниками. Не вдаючись до оцінки якості, імпортні товари за заниженої вартості національної валюти мають вищу конкурентоспроможність за ціною. Занижений валютний курс ототожнюється з політикою дорогої національної валюти. Його альтернативою є завищений валютний курс дешевої національної валюти, що, як правило, привабливий для експортоорієнтованих економік. Водночас завдяки непривабливості внутрішнього ринку експортоорієнтованих економік для імпортерів він є бажаним для досліджуваних підприємств легкої промисловості [3, с. 62].

Зміна валютних курсів у будь-який бік порушує рівновагу ринку. За зростання кон'юнктура гіпотетично надає резерви зростання для підприємств легкої промисловості у вигляді вищої конкурентоспроможності порівняно з імпортними, які вкрай необхідно використати. Зниження валютного курсу, навпаки, обертається кризою для національних виробників, що критично вимагає пошуку внутрішніх резервів підвищення ефективності на рівні підприємства.

Одним із ключових чинників зміни валютних курсів виступають його розмір та характер, де можливо три сценарії: коливання через перегляд політики центральних банків та, як наслідок, зміна кон'юнктури на валютному ринку [3, с. 65]; просідання внаслідок вирівнювання ринку після штучного завищення/заниження валютного курсу чи зникнення «інвестиційних бульбашок» [3, с. 62; 4, с. 190]; девальвація національної валюти внаслідок кризи на фінансовому ринку країни, технічного дефолту чи банкрутства [5, с. 128; 7, с. 8].

Вплив кон'юнктури валютного ринку проявляється як у купівельній спроможності та пріоритетах споживачів, так і у формуванні собівартості виробництва. Останнє притаманне для всіх без винятку підприємств легкої промисловості України через їх використання у виробничо-господарському процесі імпортованих сировини та матеріалів, а саме коливання собівартості визначається часткою в ній витрат на імпортовані складники. З огляду на цей факт, слід зазначити, що перший і другий кон'юнктурні сценарії можуть стати причинами як формування резервів росту, так і чинниками кризових тенденцій.

Своєю чергою, третій сценарій продукує винятково кризу. У даному разі гіпотетична перевага через здешевлення цін вну-

трішнього ринку не реалізовується, оскільки поряд зі зниженням купівельної спроможності імпортованих товарів відбувається зростання витрат на імпортовані сировину і матеріали, що показово на прикладі скачка валютного курсу з 12,86 грн./\$ до 24,86 грн./\$ у 2014–2015 рр., коли зростання вартості імпортних сировини і матеріалів були настільки високими, що підприємства не мали ресурсів на їх оплату.

3. Вартість сировини, матеріалів, фурнітури, також виступає окремим чинником, що потребує врахування кон'юнктури сировинних ринків у межах логістичних стратегій та планів підприємств. На сировину, матеріали та фурнітуру припадає найбільша частка витрат підприємств, що виступає чинником їх конкурентоспроможності на збутових ринках. Як наслідок, кон'юнктурні зрушення на сировинних ринках обертаються для підприємств додатковим резервом росту або причиною втрат.

Причинами кон'юнктурних змін на сировинних ринках традиційно вважаються зміни попиту та пропозиції внаслідок надлишку або дефіциту певного виду сировини чи матеріалів, що використовуються в технологічних процесах. Користуючись критерієм раціональності, позитивним для підприємств слід уважати здатність до заміни в технологічних процесах дефіцитних видів сировини, ресурсів та фурнітури та одночасне розширення застосування дешевших їх аналогів [1; 2; 6].

4. Вартість палива аналогічно до сировини і матеріалів виступає однією з причин тиску на конкурентоспроможність через спровоковані зростання собівартості в умовах постійного росту транспортних витрат. На внутрішньому ринку цей чинник на протязі останніх 25 років мав винятково негативний вплив через зростання цін і, як наслідок, накладних витрат і собівартості через політичні причини зовнішнього тиску на Україну чи настання економічних криз [2, с. 122]. Політика стосовно ризиків для підприємств легкої промисловості розглядається в руслі диверсифікації транспортного забезпечення та постійного зниження транспортних витрат.

5. Доходи населення для підприємств, орієнтованих на виробництво продукції кінцевого споживача, виступають однією із запорок успішності на ринку. Їхнє зниження вимагає корегування виробничих програм та цілей, а також обов'язкової зміни асортиментно-номенклатурної політики з орієнтацією на товари, придатні для виходу на стагнующий ринок. Своєю чергою, зростання доходів вимагає розширення асортименту та заміну в товарній номенклатурі на вироби, яким надають перевагу на етапі економічного зростання [8, с. 143].

6. Обсяг державних закупівель. Державні закупівлі на лібералізованих ринках виступають об'єктом цільових установок підприємств. У практиці легкої промисловості України нерідкими були обмеження ринкових методів відбору підрядників державних замовлень із глибоким розповсюдженням цього явища до 2014 р. Із 2014 р. підходи держави у закупівлях зазнали змін, і найбільші обсяги закупівель отримані від держави у сфері пошиття військової уніформи. Водночас, не вдаючись у детальний аналіз причин такого роду процесів і тенденцій в державних закупівлях, на нашу думку, слід виділити два позитивних моменти в їх існуванні.

Перший – для компаній, що отримали замовлення, знижуються витрати на збут, ризики втрати споживача, а також падіння купівельної спроможності населення в умовах кризи. Аналогічно до державних закупівель слід розглядати замовлення великих компаній та установ.

Другий – для всіх компаній на ринку за рахунок зниження надмірних виробничих потужностей, не задіяних до цього.

Як результат – зниження цінової конкуренції, уникнення банкрутства, формування ресурсної бази для нарощення виробничо-господарського потенціалу, технічного переозброєння тощо.

Розуміючи економічну основу математичного моделювання, передбачимо, що висока тіснота зв'язку регресійно-кореляційного аналізу в умовах позитивної ринкової кон'юнктури свідчить про здатність підприємства адаптуватися до останньої. Відповідно, висока тіснота зв'язку в умовах стагнації ринку чи галузі свідчить про неспроможність підприємства уникнути наслідків (рис. 1).

Повертаючись до валютного курсу і не вдаючись до розгорнутої інтерпретації причинно-наслідкових зв'язків та гіпотетично очікуваних наслідків, проаналізуємо його як бар'єр проникнення на ринок іноземних виробників. Економічний характер явища валютного курсу критеріально відрізняється від цінових чинників у межах матриці позиціонування ефективності роботи на цільових ринках. Відмінність, на нашу думку, закладена економічними закономірностями формування ефектів в умовах зміни валютного курсу, й очевидно, що визначається кількома системними цілями роботи підприємства, зокрема стратегією Національного банку України як регулятора і поведінкою підприємства в умовах економічних циклів зростання та зниження економічної активності.

У руслі оцінки впливу політики НБУ слід розглядати два напрями регулювання: формування експортоорієнтованої економіки; орієнтація на внутрішній ринок.

За першого напрямку реалізується політика дешевої національної валюти, коли експортери отримують перевагу над імпортерами в частині отримання конкурентних переваг у ціні за рахунок валютних курсів. Такого роду валютний ринок вигідний для підприємств легкої промисловості, оскільки створює бар'єр для імпорту товарів із вищою конкурентоспроможністю за критерієм ціни. Альтернативна політика – дорога національна валюта, за якої імпортовані товари отримують вищу конкурентоспроможність за ціною. Бар'єр відсутній, і, як наслідок, завищений валютний курс передає частку ринку і доходів імпортерам, забираючи її у національних виробників.

Об'єктивно країнам, що розвиваються, та перехідним економікам вигідний перший тип політики. Він сприяє зростанню внутрішнього виробництва, орієнтованого на експорт, та

виступає запорукою надходження ресурсів для розвитку національних продуктивних сил країн, що розвиваються, а також переозброєння і модернізації перехідних економік. Водночас у країнах, що розпрощалися з командно-адміністративною економікою, але в силу різного роду обставин корупційного характеру, тоталітарного правління, розвитку системи олігархічного контролю над економікою не провели реформ, спостерігається парадоксальна ситуація формування завищеного валютного курсу, який у межах середньотривалого періоду формує видимість стабільності економічної системи маскуючи її деградацію й економічне падіння задля зняття політичної напруги. Таким чином, спостерігається парадоксальна ситуація: попри вигідність для України експортоорієнтованої політики валютного курсу НБУ, навпаки, штучно стримував зниження курсу національної валюти.

Отже, за політики завищеного валютного курсу, в умовах зростання економіки висока тіснота між обсягом отримуваної виручки і валютним курсом розглядається як негативне явище. Відсутність такого зв'язку – позитивне явище. Зрештою, зміна політики НБУ в історичному екскурсі була вимушеною і, як правило, продиктована значною втратою золотовалютних резервів. Відповідно, в умовах падіння економіки втримати стабільність курсу національної валюти можна лише тимчасово. Як результат, за політики дорогої національної валюти в умовах падіння економіки висока залежність від валютного курсу також розглядається як негативне явище. Певним застереженням слід уважати факт, що знецінення національної валюти дає лише тимчасові ефекти, економічне зростання, надходження валюти на внутрішні ринки та у вигляді позик і прямих іноземних інвестицій спричинить зворотній рух валютного курсу.

Висновки. Визначення здатності до реалізації господарської політики на цільових ринках слід розглядати через призму чинників, що домінують на цих ринках. Наявна практика та проведені до цього часу наукові дослідження схилиють до включення до числа найбільш впливових чинників: цін та систем ціноутворення на вироби легкої промисловості; валютного курсу, валютного регулювання та етапу економічного розвитку як національної економіки, так і глобальних економічних циклів; вартості сировини, матеріалів, фурнітури та функціонування логістичних систем; вартості палива і його застосування

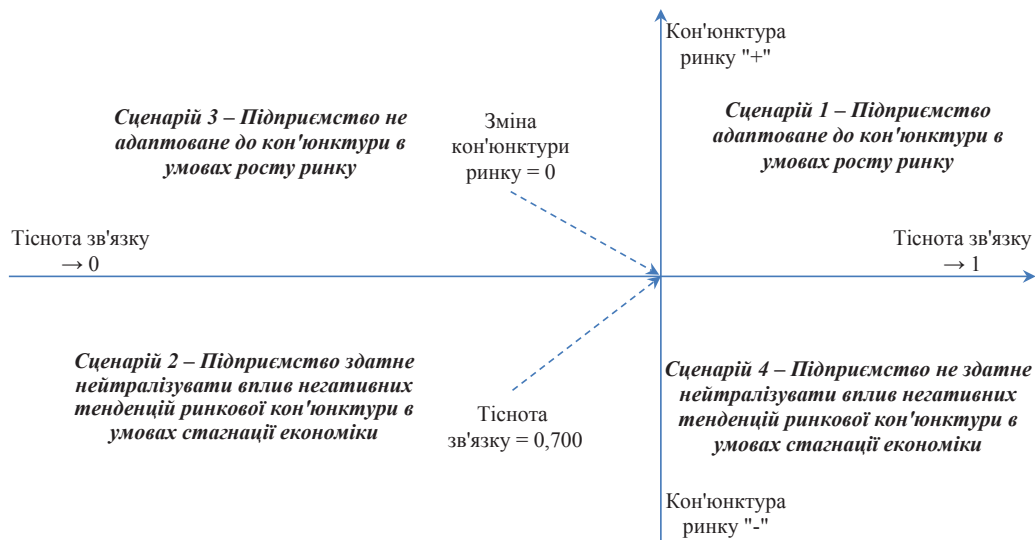

Рис. 1. Матриця позиціонування ефективності роботи на цільових ринках

у виробничих і логістичних процесах; доходів населення та підприємств, що виступають кінцевими споживачами; обсягу державних закупівель.

Оцінку впливу вказаних чинників варто проводити за допомогою достатньо розвинених і доступних інструментів стохастичного аналізу та економіко-математичного моделювання. Своєю чергою, трактування чинників ефективності роботи на цільових ринках варто розглядати через інтерпретацію економічного механізму та причинно-наслідкових зв'язків між змінами показників функціонування цільових ринків і середовища підприємства та змінами показників господарських операцій як реакції на кон'юнктурні тенденції.

Перспективи подальших досліджень слід намітити в руслі аналізу змін господарських показників під дією чинників зовнішнього середовища і цільових ринків зокрема.

Література:

1. Балуєва О. Формування логістичної стратегії розвитку легкої промисловості / О. Балуєва, Н. Агаркова // Держава та регіони. – 2008. – № 6. – С. 5–9.
2. Басенко О.В. Визначення запасів та їхньої класифікації на підприємствах текстильної промисловості / О.В. Басенко // Актуальні проблеми економіки. – 2005. – № 1. – С. 119–125.
3. Белінська Я.В. Визначення необхідної міри гнучкості валютного курсу для підтримання збалансованості економічних процесів у країні / Я.В. Белінська // Стратегічні пріоритети. – 2007. – № 3. – С. 61–66.
4. Горбаньова М.М. Проблеми розвитку швейної галузі української промисловості в контексті зовнішнього інвестування / М.М. Горбаньова // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2008. – № 5. – Т. 1. – С. 188–192.
5. Гречан А.П. Інвестиційна привабливість легкої промисловості України / А.П. Гречан // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2005. – № 2. – Т. 2. – С. 126–130.
6. Замолоко Т. Національна вовняна сировина для легкої промисловості України / Т. Замолоко, Н. Депнісенко // Економіка та держава. – 2006. – № 8. – С. 56–58.
7. Кравець М.А. Долар і євро: структурні зміни на світовому фінансовому ринку / М.А. Кравець // США-Канада: економіка, політика, культура. – 2007. – № 8. – С. 3–16.
8. Олійник Т.О. Шляхи підвищення ефективності функціонування маркетингової діяльності підприємств легкої промисловості / Т.О. Олійник // Держава та регіони. – 2006. – № 2. – С. 188–192.
9. Салига С.Я. Теоретичні засади оцінки економічної ефективності господарської діяльності підприємств / С.Я. Салига, К.С. Салига, Л.І. Кирилова, О.В. Скачкова. – Запоріжжя: ЗІДМУ, 2007. – 56 с.
10. Стан легкої промисловості України в 2007 р. // Легка промисловість. – 2007. – № 4. – С. 5–7.
11. Старостіна А.О. Маркетингові дослідження. Практичний аспект / А.О. Старостіна. – К.; М.; СПб.: Вільямс, 1998. – 262 с.
12. Стовба Т.А. Конкуренцеспроможність підприємств легкої промисловості в умовах глобалізації економіки / Т.А. Стовба // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2010. – № 6. – Т. 3. – С. 61–65.
13. Структура сукупних ресурсів домогосподарств (1999–2015 рр.) / Державна служба статистики України [Електронне ресурс]. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/gdvdg_rik/dvdg_u/strukt_res2010_u.htm.
14. Тейлор Ф.У. Менеджмент / Ф.У. Тейлор, А.И. Зак ; пер. с англ. науч. ред. и предисл. Е.А. Кочерина. – М., 1992. – 137 с.

Кулаков В.И. Трактовка факторов работы предприятий легкой промышленности на целевых рынках

Аннотация. В статье предложена авторская интерпретация трактовки влияния целевых рынков и рыночной конъюнктуры на результаты работы предприятий легкой промышленности. Предложено применять стохастический анализ и методы экономико-математического моделирования в качестве инструментов оценки тесноты связи между факторами рыночной конъюнктуры и хозяйственными результатами работы предприятий. Определено место ценообразования, валютного курса, стоимости сырья, материалов, фурнитуры, топлива, доходов и объемов государственных закупок в качестве факторов рыночной конъюнктуры.

Ключевые слова: целевые рынки, эффективность рыночных стратегий, факторы эффективности, эффективность предприятий.

Kulakov V.I. The interpretation of the factors of light industry enterprises operation in target markets

Summary. The article gives an interpretation of the author's treatment of the impact of target markets and market conditions on the light industry enterprises operation. It is proposed to apply a stochastic analysis and methods of economic-mathematical modelling as tools for assessing the closeness of connection between the factors of market conditions and economic results of the enterprises' operation. The place of pricing, exchange rate, cost of raw materials, materials, accessories, fuel, income and volume of public procurement as the factors of market conditions are determined.

Keywords: target markets, effectiveness of marketing strategies, efficiency factors, enterprise efficiency.